

Poisid jäävad poisteks isegi

1. veebruaril esietendub Rahvusooperis Estonia Viini Riigiooperi ja Rahvusooperi balletidirektori Gyula Harangozó lavastatu

Estonia teatri 5. saalis on solistide proov. Viini Riigiooperi ja Rahvusooperi balletidirektorist koreograaf Gyula Harangozó õpetab liikumist nõidadele ning Lumivalgekestele. Nõidadeks on Vitali Nikolajev ja Anatoli Arhangelski, Lumivalgekesteks Heidi Kopti ja Eve Andre.

Nõiad – või lihtsalt vanad naised? – lonkavad ringi kumbki omamoodi. Ühel õnnestub paremini see hetk, mil vanaeit end ilusaks tehes küüsi seeliku vastu poleerib ning imetleb, teisel see, mil ta tigesdas võidurõõmus püsti hüpates Lumivalgekesse kokkukukkumise üle rõõmustab. Seni lahke eidekese nägu on moondu, silmavalged välguvad.

Paindlik kui kass

Kehakeel – kui seda tõeliselt vallata – on võimsam igast sõnast. Tunded jõuavad vaatajani silmapilkselt, ta võtab need teatavaks kui enesest mõistetavad, hetkegi juurdlemata.

Harangozó käib nõia juurest nõia juurde, näitab ette, kuidas käsi, jalgu või keha seada. Kui sõrmede asend on vale, on kogu mulje teine. On lausa üllatav, kui palju leebemaks või kurjemaks vaid käeasendit muutes võib kehastuda.

Ühel hetkel tuleb end ilusaks sätiti-

ANNELI SIHVART:
“Kehakeel – kui seda tõeliselt vallata – on võimsam igast sõnast.”

vist arvatagi, et ta on Ungari balleti omaaegne tipptantsija. Proovisaa- lis näib aga, et tema painduvus pole aastatega pea üldse vähenenud. Vaevata näitab ta ette kõik sammud, ise paindlik ning kiire kui kass. Tantsijad juba hingeldavad, Harangozó ikka veel mitte.

Kuidas kepi najale toetudes kindlamalt seista? Üks nõid otsib pilguga teiselt nõu, Harangozó aga keelab: “Vitali, vaata mind, mitte Anatolit! Minul on sulle palju rohkem õpetada kui temal, ära kuluta aega!”

Lumivalgekesed harjutavad suremist. Könnivad ikka ja jälle malbel sammul janus vaevleva nõia juurde, et tema peekrisse murelikult juua valada, rõõmustavad tänutäheks saadud õuna üle ning langevad siis piineldes kokku. Harangozó vaatab, kiidab nii üht kui teist – tüdrukutega selles stseenis probleeme ei ole.

saab korraliku mahvi. Selgub, et tütarlapse tõstmise vajab veel tublisti õppimist ja ootamatult oluline on seegi, kas haarad ta jalast või seljast tõste ajal paar sentimeetrit siit- või sealtpoolt.

Lumivalgeke Heidi Kopti rõõmustab, sest nüüd on lõpuks ometi kindel, et teda tõstete esialgses ebaõnnestumises enam süüdistada ei tohi. Harangozógi kiidab, et nii kergelt tütarlast on tõesti hõlbus tõsta, kui vaid võttes on õiged. Lõpuks õnnestub see ka printsil täiesti kiiduväärsest.

Võorasemaks kehastuvad Urve-Ly Voogand ja Kaja Kreitzberg märgivad Lumivalgekesele, et neil kõigil on tohutult vedanud. Harangozó on ju Venemaal balletti õppinud ning Moskva koolkonna võttes otse algallikast omandanud – tema abiga võib palju uut selgeks saada!

Seitse venda Saksamaa metsadest

Järgmisel päeval alustab kuppelisaalis Harangozóga proovi jahimees ning teine prints Vladimir Arhangelski. Harangozó toetab assistent Blanka Fajth, kes lavastaja väitel tunneb selle lavastuse koreograafiat juba paremini kui autor ise – on ju assistent viimasel ajal mitmel korral repetiitorina “Lumivalgekesel” lavastusi ette

või keha seada. Kui sõrmede asend on vale, on kogu mulje teine. On lausa üllatav, kui palju leebemaks või kurjemaks vaid käeasendit muutes võib kehastuda.

Ühel hetkel tuleb end ilusaks sättival nõial suur laud jalaga eemale lükata. Laual on rattad all küll, kuid ta on nii kõrge, et läheb lükates hõlpsasti ümber. Nüüd selgub, et poisid jäävad poisteks isegi balletitantsijatenä. Üha uuesti ja uuesti ümber lendav laud ajab nad lihtsalt naerma – proovi, kuidas tahad, no ei jää püsti! Või kui jääb, siis jälle ei veere põrandat mööda nii kaugele kui tarvis.

Agaga Harangozól jääb laud püsti ja veereb samuti. Ta liigutus justkui polekski teistmoodi... kuid on siiski.

“Tald, tald tuleb vastu lauda suruda!” selgitab ta ikka ja jälle vene keeles ning näitab ka ette.

Kui näeksin Harangozót tänaval, ei oskaks ma

et tema peekrisse murelikult juua valada, rõõmustavad tänutäheks saadud õuna üle ning langevad siis piineldes kokku. Harangozó vaatab, kiidab nii üht kui teist – tüdrukutega selles stseenis probleeme ei ole.

“Meil on väike probleem...” tunnistab repetiitor järgmises proovis Harangozóle.

“No milline probleem, öelge juba välja, ärge haletsege mind!” nõuab lavastaja.

Selgub, et mõni tantsija pole saanud proovi tulla, kuna järgmisel päeval on “Pähklipureja” etendus. Harangozó sellest ilmselgelt hästi ei arva. Nördimus näol ei sunni teda aga proovi katkestama. Ta palub vabandust sellelt Lumivalgekesele, kellele partnerit pole, ning ütleb, et ta ei saa temaga küll põhjalikku proovi teha, kuid tantsija võib pealt vaadata ja kõrval kaasa teha, kui teine treenib.

Kohalolev prints – Aleksandr Prigorovski –

Habras Lumivalgeke Heidi Kopti on nii kerge, et Harangozói kiitis, kui hõlbus on seda tüdrukut tõsta.

Nii jääbki Blanka enamasti peale, kui nad Harangozóga ungari keeles vaidlevad, kuidas täpselt üks või teine tantsujuonis käis. Ülejäänud aitmavad neil hetkil vaid kehakeele järgi, millest jutt, kuid kinnitada võib, et see keel on ilmekas.

Vladimir Arhangelski vaid naeratab ja proovib järjest nii lavastaja kui repetiitori pakutud versioone. “Kas nii? Mitte? Siis nõndamoodi? OK!”

Pisut on probleeme jahimehe noaga, millega Lumivalgeke surmata tuleks. Ühes stseenis tuleb nuga õhku visata ning seejärel kinni püüda, kangekaelne rekvisiit aga keeldub, pide ees, langemast ning jääb jahimehele ikka ja jälle hoopis terapidi pihku.

“Vladimir Arhangelski on väga hea tantsija,” rõhutab Harangozó. “Proov oli pikk ja raske, kuid temaga oli suurepärase koos töötada, ta on avatud ning kaasamõtlemisaldis. Niisuguse tantsija üle võib iga teater rõõmu tunda.”

Veidi hiljem on põialpoiste proovikord.

Põialpoised on seitse täisjõus meest. Proovisaalgi jääb kitsaks, kui nad seal lennuka sammuga ringi tammuvad, vanad mantlid tuules lehvimas.

Peegli ees lavastaja Gyula Harangozó, peeglis põialpoised Toriseja (Sergei Fedotkin)

“No need kaks suuremat on ju lausa nagu trollid, mitte päkapikud!” joriseb Maalehe fotograaf Sven Arbet. “Kas Toompea balletikoolis tõesti väikseid poisse pole!?”

Asi on aga selles, et põialpoised, kellega Lumivalgeke metsas kohtus, ei olnud suurelt jaolt kohe päris kindlasti mitte alaealised. Pigem meenutavad nad Aleksis Kivi seitset venda, kes sedakorda mitte Soome, vaid Saksamaa metsadesse on sattunud. Suletud meestekollektiiv nii-öelda.

Kui päris aus olla, siis meenutab Sven Arbet ka ise mulle üht nendest põialpoistest. Keda just, talle endale ma ei ütlegi. (Torisejat!)

Lumivalgekesele pidi ikka väga hea süda olema, kui ta nende keskel üha tantsida, laulda ning naeratada suutis. Aga ta suutis ja tema naeratus tegi (põial)poised õnnelikuks.

“Budapesti teatris on põialpoisse kaks koosseisu,” räägib Harangozó assistent Blanka Fajth. “See on justkui võistlus, pidev konkurents, kummal koosseisul õnnestub publikult rohkem aplausi saada. Poisid mõtlevad üha uusi nüansse välja, millega vaatajaile muljet avaldada.”

Põialpoiste rollid on ka eestimaises lavastuses nii hästi välja joonistatud, et juba proovi ajal tahaks korra-

ga nii südamest naerda kui aplodeerida. Olgu mõni pisiasi kraadi võrra nii või naa – vastupandamatult naljakas on ometi.

Kui põialpoiste ning Lumivalgekese proov on lõppenud, tantsib oma osa – vana naine ehk nõid – ette Vitali Nikolajevi.

Ma ei oleks iial arvanud, et võin naisele, kes Lumivalgekese mürgitas, siiralt kaasa tunda hakata. Nüüd see aga juhtus. Vana naine, kes püüab end taas kord ilusaks teha, mis aga üha uuesti ja uuesti ebaõnnestub, sinna juurde Tibor Kocsáki muusika – ja äkki tunnengi, et mul on temast tõsiselt kahju.

“Kas see ainult näib mulle või on ta tööpooldest suurepärase?” küsin Harangozólt pärast stseeni lõppu Vitali Nikolajevi kohta.

“Ta on tõesti väga hea,” kinnitab lavastaja.

Nelja proovipäeva järel sõidab Gyula Harangozó tagasi Viini. Tema alustatud jäävad jätkama assistendid Edith Rujsz ning Blanka Fajth ja Estonia teatri repetiitorid.

Meister ise lubab tulla lavastusele viimast lihvi andma veidi enne esietendust.

Lumivalgekesse muinasloos

Iustakas kogupereballett "Lumivalgeke ja seitse põialpoissi".

SVEN ARBET

"Lumivalgeke ja seitse põialpoissi"

- Lasteballett Rahvusoperis Estonia
- Helilooja: Tibor Kocsák (Ungari)
- Dirigendid: Erki Pehk, Mikk Murdvee
- Koreograaf ja lavastaja: Gyula Harangozó (Viini Riigiooper)
- Lavakujundus: Kentaur (Ungari)
- Kostüümid: Rita Velich (Ungari)
- Esietendus: 1. veebruaril 2008

Kuidas "Lumivalgeke" sündis?

Kõik sai alguse hetkest, mil koreograaf Gyula Harangozó tundis, et vaja oleks balletti, millest tunneksid rõõmu lapsed, kuid leiaksid piisavalt mõtlemissainet ka nende vanemad.

Üks, mis peaaegu kõigile midagi ütleks, on muinasjutt.

Mis meenub inimesele, kui talle öeldakse sõna "ballett"? Eeldatavasti "Luikede järv" või "Pähklipureja". Aga sõna "muinasjutt" peale? Üsna tõenäoliselt "Lumivalgeke", olgu seda küsitud ükskõik millises maailmajaos. Selleks et lastel igav ei hakkaks, peab laval kogu aeg tegevus edasi minema. Pausid ja ilus tants vaid ilu pärast võivad nende kannatuse proovile panna. Seetõttu ongi Harangozó "Lumivalgekeses" rohkelt pantomiimi, näitlemist, stseenivahetus toimub publiku silme all.

Tegelikult polnud Gyula Harangozó mitte kunagi plaaninud koreograafiks saada. Lavastajaks ja tantsijaks, seda küll – tantsijaks saada oli ta lapsest saati ihanud.

Kui küsida, kes on koreograaf, siis oleks sellele ilmselt kõige täpsem vastata kujundlikult – balleti "sõnade" autor.

Koreograafid peaksid olema üksnes need, kelle inspiratsioonihetked on niisama võimsad ning vastupandamatud nagu impressionistlikel kunstnikel, oli Harangozó veendunud. Umbes nõnda, nagu kunagi tema koreograafist isal, Gyula Harangozó seenioril.

Nii läkski Harangozó juunior maad kuulama, kas kusagil on lavastatud "Lumivalgekest" nõnda, et seda lavastust võiks ka nende teatrisse üle

...ejev), Häbelik (Mihhail Jekimov), Unimüts (Vadim Mjagkov), Doktor (Vladimir Klepinin) ja Aevastaja (Viktor Jelissejev).

Meisterkoreograaf Gyula Harangozó

Gyula Harangozó isa Gyula Harangozó (1908–1974) oli Budapesti riigiooperi balletidirektor ja koreograaf, ema Irén Hamala (1921) aga sealsamas ballettmeister.

“Ma olen alati tahtnud tantsijaks saada, ma ju kasvasin teatris,” tõdeb Gyula Harangozó. “Isa seevastu ei tahtnud eriti, et ma tantsijaks õpiksin, sest mul läks koolis ka teistes ainetes väga hästi. Ta rõhutas alati, et need alad, mis sõltuvad inimese teadmistest, annavad kindlama tuleviku kui teised, mis sõltuvad kehaliste võimete arengust.

See kehtib eriti poiste puhul. Õpingute ajal ei tea kunagi ette, mis neist saada võib. Põisid võivad alles 16–17aastaselt hakata proovima keerulisemaid hüppeid ja muid raskeid elemente – enne ei ole nende lihaskond piisavalt arenenud. Ja alles seejärel, umbes 18aastaselt selgub, kas neil võib tantsijana tulevikku olla.

Tütarlaste puhul, kes tantsu õpivad, on lihtsam, juba 14–15aastaselt on näha, kas neil on lootust heaks tantsijaks saada.”

Üks hirm oli isal veel: ta kartis, et poega hakatakse tema pärast taga kiusama.

“Minu isa on mõnes mõttes ungari rahvusliku balleti looja,” selgitab Harangozó.

“Poliitikaga ei tegelenud ta ühegi riigikorra ajal, ta ei olnud parteis, tal ei olnud poliitilisi suhteid, aga mõistagi ei olnud ta sotsialistlikust riigikorrast ka vaimustuses.

Tema rivaal seevastu oli parteis ja oli ka balletikooli direktor. Tõepoolest, mul ei läinud selles koolis just väga hästi. Isa puutuda ei saanud, aga teati, et minu kaudu on võimalik teda haavata. Nii juhtuski. Mind nimetati täiesti andetuks, tehti mitmesuguseid takistusi.”

Pärast Ungari balletikooli lõpetamist otsustati perekondlikult, et edasi õppima läheb Harangozó juunior Venemaale. Riiklikku suunamist tal polnud, tuli minna omal käel.

“Mul soovitati Moskva balletiakadeemias proovida. Seal võetigi mind vastu. Õppisin vene klassis, mitte välismaalastele mõeldus.

Vene keeles oskasin tookord ainult lugeda, mitte rääkida. Eksamipiletid õppisin pähe. Et mul aga kellegagi emakeeles rääkida polnud, sain vene keele kiiresti selgeks.

Moskvas ei tundnud mind keegi, seepärast oli seal hea õppida. Lõpetasin suurepärase tulemustega, olin lennu parim.”

Gyula Harangozó on võitnud mitmeid rahvusvahelisi balletikonkursse ja tantsinud pea kõigis maailma kuulsamates balletiteatrites.

1996. aastal sai temast Ungari riigiooperi balletidirektor, 2005. aastast Viini riigiooperi ja rahvusooperi balletidirektor. 1977. aastal abiellus Gyula Harangozó baleriin Irina Lebedevaga. 1978. aastal sündis poeg, kes sai taas nimeks Gyula.

Noorim Gyula teatas juba nelja-aastaselt veendunult, et temast ei saa kunagi balletitantsijat, kuigi talle balletti vaadata meeldib. Miks? Aga sellepärast, et ta ju näeb – isa on balletitantsija ega ole seepärast mitte ialgi kodus. Või kui on, siis kipsis. Tema niimoodi ei taha!

ked on nüüsuma võimsad ning vastupandamatud nagu impressionistlikel kunstnikel, oli Harangozó veendunud. Umbes nõnda, nagu kunagi

tema koreograafist isal, Gyula Harangozó seniioril.

Nii läkski Harangozó juunior maad kuulama, kas kusagil on lavastatud “Lumivalgekest” nõnda, et seda lavastust võiks ka nende teatrisse ülevõtta. Ta otsis ja otsis, aga mida ta ei leidnud, oli sobiv “Lumivalgeke”.

Otsingute käigus selgus aga, et tal on enesel kujunenud üha eredam ettekujutus paljudest stseenilahendustest, koreograafiast, lavastust kandvast põhimeeleolust... Temast oli saanud koreograaf kõige loomulikumal viisil, mis maailmas olemas – loominguilise palangu läbi.

Harangozó sõber helilooja Tibor Kocsák kaalus parasjagu samal teemal muusikali kirjutamist. Harangozó rääkis Kocsákile, kuidas lugu peab arenema, selgitas, millist muusikat ta ühes või teises stseenis ette kujutab, tantsis samme ette. “Lumivalgeke” valmimispäevi mäletavad mõlemad imelise loomeajana.

“Lumivalgeke” esietendus 2004. aastal Budapestis. Lavakujunduse valmistas kunstnik Kentaur, kostüümid kujundas Rita Velich. Sellest ajast saati on Harangozó “Lumivalgekest” korduvalt mängitud nii Budapestis kui Viinis, ent vaatajail pole tühimust tekkinud – selle balleti piletid on tänini pidevalt välja müüdnud.

Habras Lumivalgeke Eve Andre oskas proovis vanale nõiale nii murelik-armastavalt naeratada, et selle peale pidanuks kivist südagi pehmeks minema.